

Vlaanderen
is erfgoed

Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed

**Registratie van een toevalsvondst aan de poort
van de Herkenrodeabdij te Kuringen
(Hasselt, prov. Limburg)**

Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed

Brussel 2015

COLOFON

Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed

Een uitgave van Onroerend Erfgoed

Wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Overheid,

Beleidsdomein Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed

Published by the Flanders Heritage Agency

Scientific Institution of the Flemish Government,

Policy area Town and Country Planning, Housing Policy and Immovable Heritage

Verantwoordelijke uitgever: S. Vanblaere

Onroerend Erfgoed

Phoenixgebouw

Koning Albert II-laan 19 bus 5, B-1210 Brussel

tel.: +32(0)2 553 16 50, fax: +32(0)2 553 16 55

info@onroerenderfgoed.be

www.onroerenderfgoed.be

Dit werk wordt beschikbaar gemaakt onder de licentie Creative Commons Naamsvermelding-GelijkDelen 3.0 Unported. Bezoek <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/> om een kopie te zien van de licentie of stuur een brief naar Creative Commons, 444 Castro Street, Suite 900, Mountain View, California, 94041, USA.

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported License.

To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/> or send a letter to Creative Commons, 444 Castro Street, Suite 900, Mountain View, California, 94041, USA.

ISSN 1371-4678

D/2015/6024/8

Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed 17

Registratie van een toevalsvondst aan de poort van de Herkenrodeabdij te Kuringen - Hasselt (Prov. Limburg)

Rapportage	Geert Vynckier, OE
Terreinwerk	Michel Mulleners, OE Rudi Roosen, OE Jurgen Staf, OE Geert Vynckier, OE
Tekenwerk	André Detloff, OE
Opmetingen	Johan Van Laecke, OE
Fotografie	Geert Vynckier, OE
Materiaaldeterminatie	Kristof Haneca, OE

Dit rapport kwam tot stand in samenwerking met de volgende partners:

- **Vlaamse Milieumaatschappij, afdeling Operationeel Waterbeheer**

- **Agentschap voor Natuur en Bos, Vlaamse Overheid**

- **Erfgoedkring Herkenrode – Kuringen**

- **Van Beers Hoogeloon B.V.**

**Kuringen – Hasselt, Herkenrodeabdij 4
KU12HE**

Administratieve fiche van het project

Uitvoerder (bedrijf, instelling, privépersoon)	agentschap Onroerend Erfgoed
Naamvergunninghouder machtiging	Geert Vynckier
Beheer en plaats van geregistreerde data en opgravingsdocumentatie	Depot-OE – Jekerstraat 10 – 3700 Tongeren
Beheer en plaats van vondsten en monsters	Depot-OE – Jekerstraat 10 – 3700 Tongeren
Dossiernummer	8_2012_018
Site-naam	KU12HE (Kuringen 2012 Herkenrodeabdij)
Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, plaats)	Limburg –Hasselt–Kuringen– Herkenrodeabdij 4
Kadasterperceel (gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer(s))	Hasselt, Afdeling 13 (Kuringen, afdeling 3), sectie E, percelen 36B, 37B, 63D en 64E
Lambert coördinaten	X: 5,277 en Y: 50,956
Begin- en einddatum van uitvoering van het onderzoek	22/11/2012 en 23/11/2012
Relaties	Centrale Archeologisch Inventaris: ID: 52070 Inventaris Bouwkundig Erfgoed: DIBE: 22246
Trefwoorden	Limburg – Kuringen - Hasselt Nieuwe tijd – 16de eeuw- 17de eeuw - 18de eeuw Nieuwste tijd - 19de eeuw – 20ste eeuw Archeologische objecten - bouwelementen Archeologische sporen en uitgravingen – cultuurlagen - funderingslagen – nivelleringslagen – puinlagen Gebouwen en structuren – religieuze gebouwen en complexen - abdijen Toevalsvondst
Administratief toezicht	agentschap Onroerend Erfgoed Steven Mortier en Ingrid Vanderhoydonck

Inhoudsopgave

1. Inleiding	9
1.1 AANLEIDING EN UITVOERING VAN HET ONDERZOEK	9
1.2 DANKWOORD	10
2. Topografie en situering van de opgraving	11
3. Historische en cartografische schets van het onderzochte perceel	14
3.1 HISTORISCHE SCHETS	14
3.2 CARTOGRAFISCHE SCHETS	15
4. Resultaten van het archeologisch onderzoek	23
4.1 INLEIDING EN WERKWIJZE ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK	23
4.2 DE ARCHEOLOGISCHE SPOREN EN HET ARCHEOLOGISCH MATERIAAL	24
<i>4.2.1 Inleiding</i>	24
<i>4.2.2 De archeologische sporen in het vlak</i>	24
<i>4.2.3 De archeologische sporen en lagen in de profielen D-E en A-B-C</i>	26
<i>4.2.3.1 Het noordprofiel D-E</i>	26
<i>4.2.3.2 Het noordprofiel B-C</i>	28
<i>4.2.3.3 Het westprofiel A-B</i>	29
<i>4.2.3.4 Samenvattende beschrijving van de sporen en profielen</i>	30
<i>4.2.4 Het archeologisch materiaal</i>	30
4.3 INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SPOREN	31
5. Besluit	32
6. Bibliografie	33
7. Bijlagen (digitaal)	36
7.1 SPORENLIJSTEN	
7.2 FOTO-INVENTARIS	
7.3 FOTO'S	
7.4 PLANINVENTARIS	
7. 5 LIJST ARCHEOLOGISCH MATERIAAL	

Figuren

Fig.1 Topografische kaart met aanduiding van de plaats van de toevalsvondst.	9
Fig.2 Kadasterkaart met aanduiding van de plaats van de toevalsvondst.	10
Fig.3 DHM met aanduiding van de plaats van de toevalsvondst.	11
Fig.4 Bodemkaart met aanduiding van de plaats van de toevalsvondst.	12
Fig.5 Ligging van de werkputten ten opzichte van de abdijpoort op het kadasterplan.	12
Fig.6 Algemeen opgravingsplan van 2004-2006 met aanduiding van de sleuven.	13
Fig.7 Het poortgebouw van de abdij voor de laatste restauratie.	15
Fig.8 Kaart van Peter Meysman uit 1680 met het poortgebouw.	16
Fig.9 De abdij van Herkenrode op een kopergravure van R. Le Loup uit 1740.	16
Fig.10 Opmetingsplattegrond van de abdij van Dewez uit 1768.	17
Fig.11 Plan “der Abdije van Herkenrode” aanduiding en functies van de gebouwen uit 1791.	17
Fig.12 De abdij op de kaart van Vandermaelen uit 1831.	18
Fig.13 De abdij op het primitief kadaster uit 1842.	18
Fig.14 De abdij in de atlas der buurtwegen.	18
Fig.15 Tekening van het poortgebouw uit 1881 zonder naam.	19
Fig.16 Tekening van het poortgebouw uit 1903 van T. Hermant.	19
Fig.17 Foto van het poortgebouw omstreeks 1900.	19
Fig.18 Foto van het poortgebouw omstreeks 1900.	20
Fig.19 Foto van het poortgebouw omstreeks 1900.	20
Fig.20 Tekening van het poortgebouw van E. Puttaert omstreeks 1900.	21
Fig.21 Foto van het poortgebouw in 1911.	21
Fig.22 Foto van het poortgebouw uit het begin van de 20ste eeuw.	21
Fig.23 Foto van het poortgebouw uit 1939.	22
Fig.24 Wateroverlast bij het intekenen van het vlak en het profiel.	23
Fig.25 Het opschonen van de werkput.	24
Fig.26 Overzichtsplattegrond van vlak 1 met aanduiding van de sporen.	25
Fig.27 De bakstenen funderingsconstructies in het vlak.	25
Fig.28 De bakstenen funderingsconstructies in het vlak.	25
Fig.29 Het tweede ensemble van bakstenen funderingsconstructies in het vlak.	26
Fig.30 Detail van het tweede ensemble van bakstenen funderingsconstructies in het vlak.	26

Fig.31. <i>Noordprofiel D-E met aanduiding van de respectievelijke sporen.</i>	27
Fig.32 <i>Westelijk deel van noordprofiel D-E.</i>	27
Fig.33 <i>Detail van de boogfundering spoor 1.</i>	27
Fig.34 <i>Oostelijk deel van noordprofiel D-E.</i>	27
Fig.35 <i>Noordprofiel B-C en westprofiel A-B met aanduiding van de sporen.</i>	28
Fig.36 <i>Westelijk deel van noordprofiel B-C.</i>	29
Fig.37 <i>Oostelijk deel van het noordprofiel B-C.</i>	29
Fig.38 <i>Het westprofiel A-B</i>	29
Fig.39 <i>Een overzicht van de werkput tijdens het intekenen.</i>	30
Fig. 40 <i>De opgegraven restanten van de abdijmuur liggen in het verlengde van de nog rechtopstaande.</i>	31

1 Inleiding

1.1 AANLEIDING EN UITVOERING VAN HET ONDERZOEK

Het agentschap Onroerend Erfgoed kreeg op 19 november 2012 een melding dat er aan de poort van de abdij van Herkenrode, Herkenrodeabdij 4, te Kuringen bij graafwerken archeologische sporen waren aangetroffen. De graafwerken werden uitgevoerd in het kader van hernieuwingswerken aan beken en rivierlopen, die het abdijsdomein doorkruisen. De graafwerken gebeurden in opdracht van de Vlaamse Milieumaatschappij¹ en werden uitgevoerd door de firma van Beers². Het betrof delen van volgende percelen waarvan het Vlaams Gewest eigenaar is: Hasselt, afdeling 13; Kuringen, afdeling 3, sectie E, percelen 36B, 37B, 63D en 64E (fig. 1 en 2). Er werd die dag telefonisch contact opgenomen met de melder, Werner Mennen³ en afgesproken dat een archeoloog van het Onroerend Erfgoed zou langskomen op 21 november. Tijdens het bezoek werd na een kort overleg beslist dat de archeologische vondsten op 22 en 23 november zouden worden geregistreerd. De meetpunten en hoogtes op het terrein werden op 26 november door Johan Van Laecke⁴ ingemeten. Het terrein werd diezelfde dag vrijgegeven. Het opgravingswerk werd uitgevoerd door één archeoloog⁵ en drie technisch assistenten⁶. Het tekenwerk werd verricht door een tekenaar-graficus, allen werkzaam bij het agentschap Onroerend Erfgoed.

FIG. 1 Topografische kaart met aanduiding van de plaats van de toevalsvondst (© AGIV).

¹ Vlaamse Milieumaatschappij, afdeling Operationeel Waterbeheer, Buitendienst Hasselt; projectleider Werner Mennen & Maarten Luts.

² werfleider Sell van Straten.

³ Vlaamse Milieumaatschappij.

⁴ Landmeter-Expert, Onroerend Erfgoed.

⁵ Geert Vynckier, Onroerend Erfgoed.

⁶ Michel Mulleners, Rudi Roosen en Jurgen Staf, Onroerend Erfgoed.

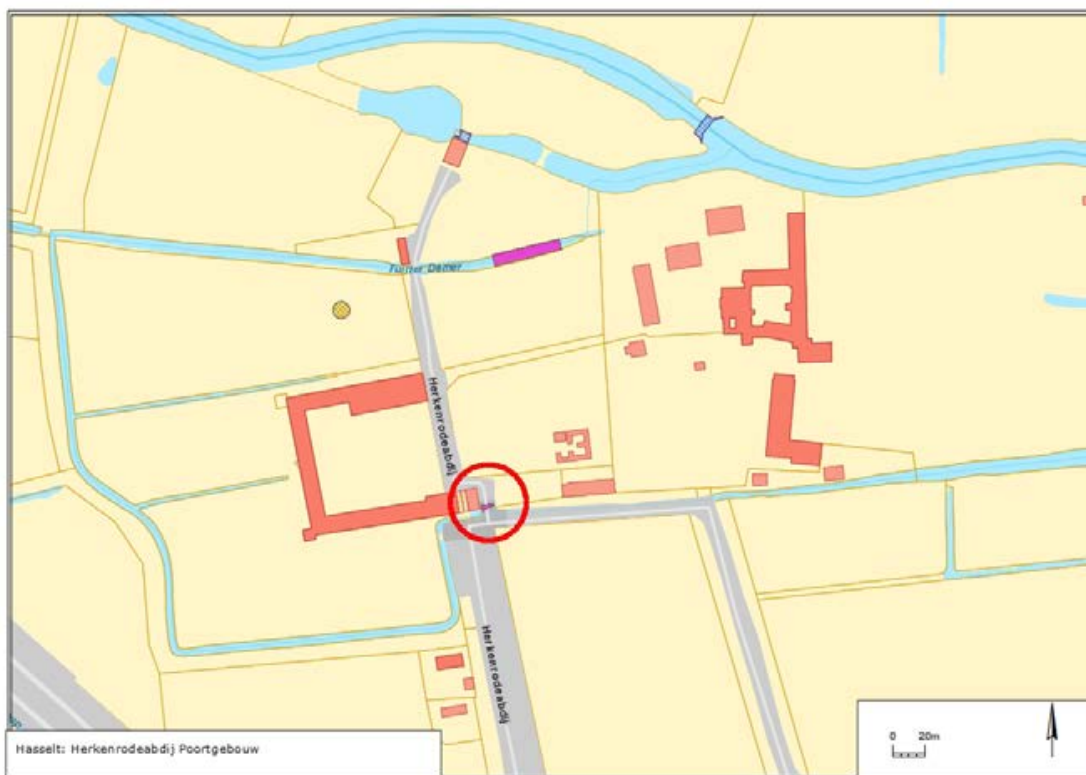

FIG. 2 Kadasterkaart met aanduiding van de plaats van de toevalsvondst (© AGIV).

1.2 DANKWOORD

Veel dank gaat uit naar Dhr. Werner Mennen en Maarten Luts, Vlaamse Milieumaatschappij, voor hun steun en interesse voor dit project, Dhr. Sell van Straten van de firma Van Beers voor de logistieke steun, Dhr. Jan Wellekens boswachter Regio West-Limburg, voor zijn geapprecieerde informatie en interesse en Dhr. Marc Willems van de Erfgoedkring Kuringen, die ons talrijke bijkomende informatie, kaarten en plannen bezorgde.

We willen ook de medewerkers van het agentschap Onroerend Erfgoed bedanken: Koen De Groote voor het nalezen van de tekst, Johan Van Laecke voor zijn meetwerk en het digitaliseren van de plannen, André Detloff voor het tekenwerk, de arbeiders Michel Mulleners, Rudi Roosen, Jurgen Staf, die op het terrein werkzaam waren, en Nele Van Gemert voor het ontwerp van de omslag. Steven Mortier en Ingrid Vanderhoydonck van de afdeling beheer van het agentschap Onroerend Erfgoed leverden belangrijke administratieve ondersteuning en toonden de nodige interesse voor het project.

2. Topografie en situering van de opgraving

De abdij van Herkenrode is gelegen op het grondgebied van Kuringen, deelgemeente van de stad Hasselt. De abdij ontwikkelde zich op de zuidelijke rand van de Demervallei, aan de rand van de archeoregio van de Kempen (fig. 3). Het centrale abdijsdomein wordt in het noorden begrensd door de Demer, terwijl de Tuiterdemer, een aftakking van de Demer het noordelijk deel van het domein doorsnijdt.

Op de bodemkaart ligt de abdij op sterk vergraven gronden (fig. 4). Door de directe aanwezigheid van de Demer zijn de omliggende gronden gekenmerkt door natte lemige zandbodems. In het zuiden van de site komen sporadisch deels bewaarde podzolbodems voor.

Het onderzochte terrein bevindt zich aan de zuidoostelijke hoek van het poortgebouw van de abdij waar in 2012, in het kader van de herinrichting en de restauratie van het abdijscomplex, een nieuwe brug en toegangsweg werden aangelegd (fig. 5).

In de directe omgeving en ten noorden van de uitgegraven werkput werd in de tussen 2004 en 2006 archeologisch onderzoek verricht op het abdijsdomein waarbij delen van de het kloosterpand, de refter, de abdijkerken, het herenhuis en het gastenverblijf (fig. 6) werden onderzocht⁷. Voorafgaand aan dit onderzoek vond in 2003 een niet-destructief geofysisch onderzoek (weerstandsmeting en magnetometrie) plaats dat meerdere sporen over het ganse abdijsdomein aan het licht bracht⁸. Een eerste opgraving op het domein werd verricht in 1961. Bij dat onderzoek werden een aantal grondpeilingen verricht voornamelijk om resten te vinden van de verdwenen kerk⁹. In 1973 werd door een kleine ploeg opgravers een werkput aangelegd van ca. 13 op 19 meter aan de absies van de verdwenen kerk¹⁰. Beide kleine onderzoeken leverden uiteindelijk alleen een reconstructieplan van de kerk op dat in 1973 naar aanleiding van een tentoonstelling over de abdij werd gemaakt. In 1982 werd naar aanleiding van graaf- en bouwwerken tussen het bezinningshuis, de oude sacristie het voormalige abdisverblijf opgravingen verricht door het Gallo-Romeins museum van Tongeren¹¹. Dit onderzoek, geconcentreerd op het oostelijk deel van de abdij, leverde meerdere sporen en restanten van funderingsmuren en vloeren op. Ook talrijke aardewerkvondsten werden bestudeerd. Tijdens een kleine archeologische ingreep in 1986 door Dhr. L. Van Herck, werden in de oude sacristie twee lege grafconstructies en de funderingen van een gebouwtje vrijgelegd dat waarschijnlijk te interpreteren is als grafkapel, sacramentskapel of privébidkapel. De derde ingreep op de verdwenen vleugel van het voormalige abdisverblijf beperkte zich tot het opmeten, en beschrijven van enkele muurresten.

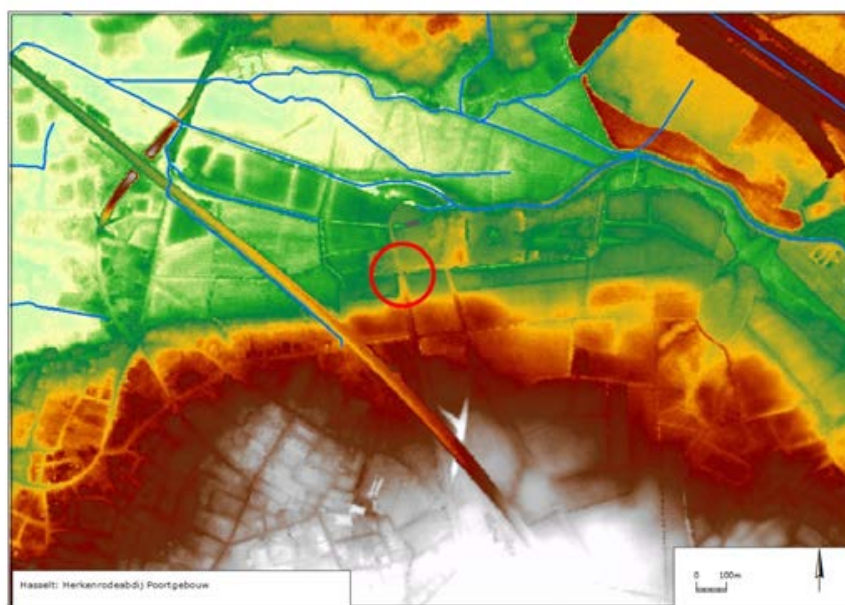

FIG. 3 DHM met aanduiding van de plaats van de toevalsvondst (© AGIV).

⁷ Smeets 2006a.

⁸ Van Impe *et al.*, 2003.

⁹ Impe 1979, 167.

¹⁰ Impe 1979, 167.

¹¹ De Dijn *et al.* 1986, 23 - 34.

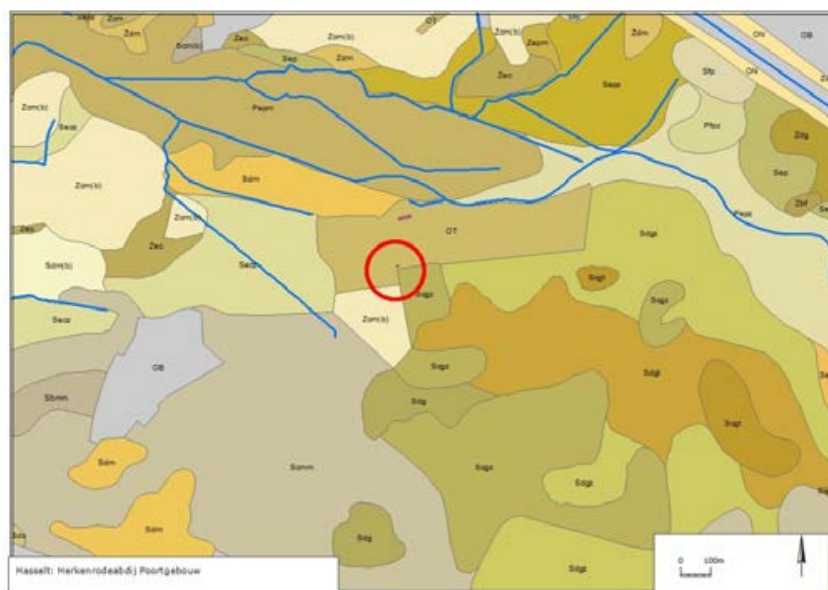

FIG. 4 Bodemkaart met aanduiding van de plaats van de toevalsvondst (© AGIV).

FIG. 5 Ligging van de werkput ten opzichte van de abdijpoort op het kadasterplan (© AGIV).

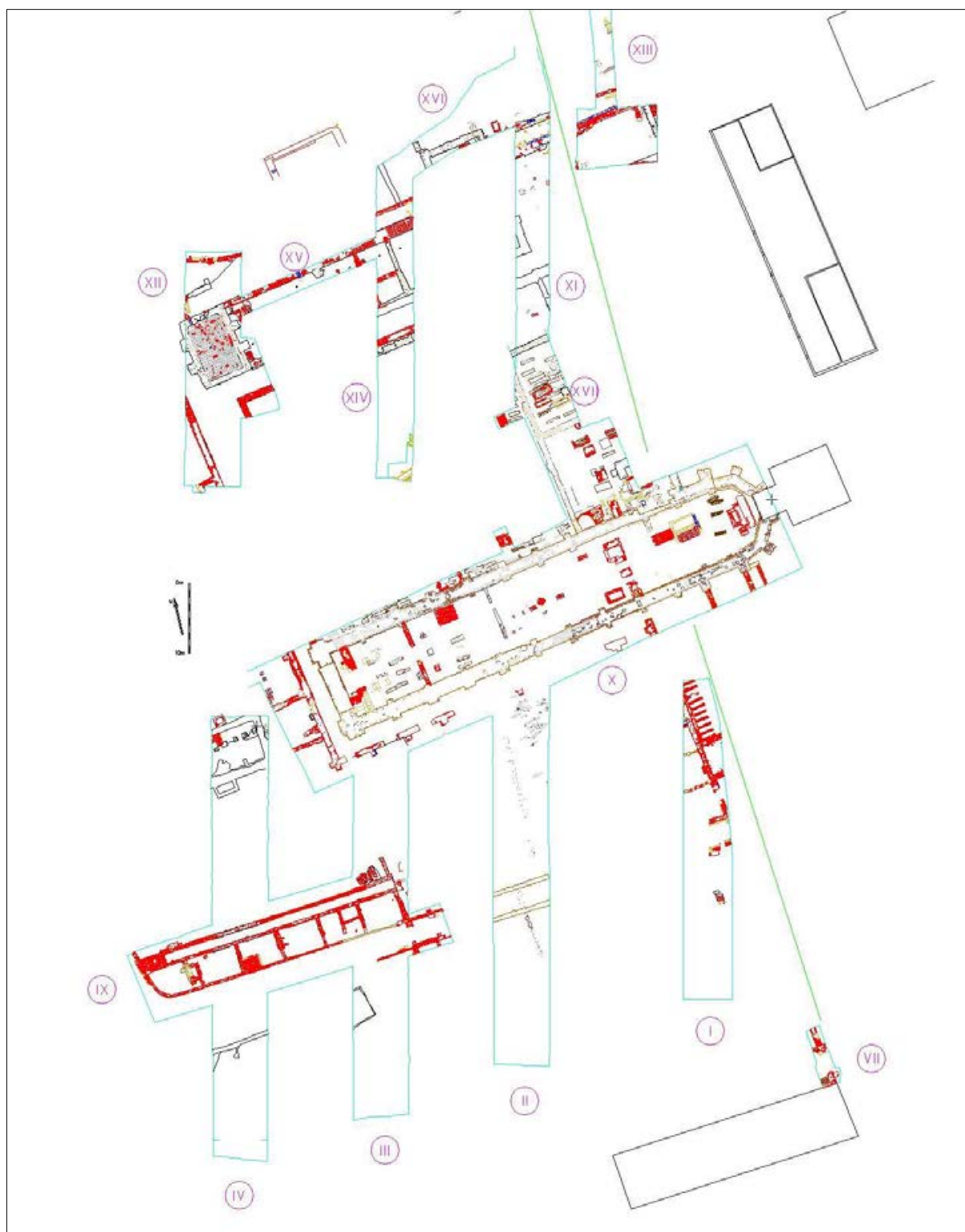

FIG. 6 Algemeen opgravingsplan van 2004-2006 met aanduiding van de sleuven (© agentschap Onroerend Erfgoed).

3. Historische en cartografische schets van de abdij, het poortgebouw en het onderzochte perceel

3.1 HISTORISCHE SCHETS ¹²

Volgens een eerste verklaring zou de naam Herkenrode afkomstig zijn van het Germaanse woord *Harikan ropa*, wat gerooid bos van Hariko betekent¹³. Een andere verklaring is van Keltische oorsprong. Het woord *arika*, zou het verkleinwoord zijn van *ara*, dat rivier en *rode* dat open, ontgonnen plaats betekent. Het is dus de *open plaats bij de beek*¹⁴.

De abdij van Herkenrode te Kuringen werd tussen 1179 en 1194 gesticht, toen Gerard, graaf van Loon zijn grondgebied Herkenrode schonk aan een zekere broeder Henricus om er een klooster te bouwen. De graaf van Loon wou immers vlakbij zijn versterkt en nieuw kasteel te Kuringen een klooster. Dit kasteel werd door de graven van Loon als hun nieuwe verblijfplaats gekozen nadat hun burcht te Borgloon in 1179 door de troepen van de prins-bisschop van Luik werd verwoest¹⁵. Hierdoor werd het klooster het belangrijkste religieuze centrum van het graafschap en tevens de officiële begraafplaats van de graven van Loon. In 1217 werd de abdij van Herkenrode opgenomen in de cisterciënzerorde en werd ze de eerste en de grootste abdij van deze orde in de Nederlanden. Vanaf 1218 verwierf de abdij heel wat tienden- en patronaatsrechten en werd de abdij steeds belangrijker en rijker en namen de economische activiteiten een grote bloei.

Vanaf 1317 wordt Herkenrode een belangrijk bedevaartsoord rond het Heilig Sacrament van het Mirakel (wonderbare hostie). Toen de laatste graaf van Loon in 1361 stierf kwam er een einde aan het graafschap Loon dat uiteindelijk in 1366 werd ingelijfd bij het Prinsbisdom Luik.

In de 15de eeuw kende de abdij een bewogen periode en na meermaals geplunderd te zijn door rondtrekkende soldaten werd de abdij volledig beroofd en in brand gestoken door muitende soldaten van het garnizoen van Diest. Onder het bewind van de Habsburgers werd de rust in de Zuidelijke Nederlanden hersteld en kende de abdij vanaf 1500 een heropbloei onder de impuls van daadkrachtige abdisen zoals onder meer Mechtildis de Lechy (1520-1548). Zij herstelde het klooster en liet tevens het statige poortgebouw optrekken. Na wederom een woelige periode tijdens de Reformatie op het einde van de 16de eeuw, de repressie van Alva, de doortocht van de troepen van Willem van Oranje en de doortocht van de Spaanse legereenheden van Alexander van Farnese kreeg de abdij beschermbrieven van de aartshertogen Albrecht en Isabella en van Maurits Prins van Oranje. Zij konden echter niet voorkomen dat de abdij door een duistere periode in haar geschiedenis ging.

Ook in de 17de eeuw had de abdij af te rekenen met talrijke plunderingen zoals deze van de Frans-Hollandse troepen in 1648 en de Lorreinen in 1654. Toch kende ze vanaf 1656 een korte heropleving onder abdis Anna-Catherina de Lamboy (1653-1675) die talrijke nieuwe gebouwen op het abdijsdomein liet optrekken. Ook een latere abdis Barbara de Rivière d'Arschot (1728-1744) realiseerde enkele nieuwe bouwwerken en voerde restauraties uit.

Door de Franse revolutie veranderde echter alles en werd in 1797, na de afschaffing van alle kloosters en abdijen, de abdij openbaar verkocht. Herkenrode bleef een belangrijke landbouwuitbating maar een groot deel van de gebouwen werd slecht onderhouden. Uiteindelijk ging men na de brand van de kerk in 1826 over tot het slopen van de ruïnes ervan en werden in 1884 talrijke kloostergebouwen afgebroken.

In 1972 werd de 18de-eeuwse residentie van de abdij opgekocht door de kanunnikessen van het H. Graf van Bilzen en werd het na restauratiewerken een bezinningsoord. In 1985 werd een nieuw klooster opgetrokken op de fundamenten van voormalige abdiskwartier. De resterende delen werden in 1998 eigendom van het Vlaams gewest.

Het poortgebouw (fig. 7), palend aan de werkput waar de toevalsvondst zich bevond, werd opgericht in 1531 ten tijde van abdis Mechtildis de Lechy¹⁶. Het stond aan het einde van een lange dreef afgeboord met bomen, was een knooppunt van de abdijsite en gedurende lange tijd de enige toegang tot de site. Eeuwenlang meldden zich aan het poortgebouw dagelijks bezoekers en leveranciers bij de portier.

¹² Historische gegevens samengevat uit: Caluwaerts 2002; De Dijn 2002; Van der Eycken 2002 a-c; Van de Konijnenburg 1986; Van Impe *et al.* 2003; http://nl.wikipedia.org/wiki/Abdij_van_Herkenrode; <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/22246>

<http://users.skynet.be/fa018819/deelpagina/Geschiedenis/Geschiedenis%20Herkenrode.htm>

¹³ Gysseling 1960, 481.

¹⁴ http://nl.wikipedia.org/wiki/Abdij_van_Herkenrode

¹⁵ Annaert *et al.* 1989.

¹⁶ Moons z.j.

Twee poorten verlenen de toegang tot het hoevecomplex: een inrijpoort voor karren en koetsen langs de rechterkant en een ingangspoortje voor voetgangers links ervan. Bij dit kleine ingangspoortje boden zich sinds de middeleeuwen dagelijks bedelaars en zwervers aan voor de brood- en soepbedeling. Na de afschaffing van de abdij deed het gebouw dienst als woning voor enkele families totdat het in 1904 gekocht werd door de Belgische staat en het in 1907 voor de eerste keer werd gerestaureerd. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het interieur gedeeltelijk vernield. De buitenzijde van het poortgebouw werd in 1973 een tweede maal gerestaureerd, het interieur werd verder ontmanteld. Uiteindelijk kocht het Vlaamse Gewest in 1998 de historische abdijsite met de hoevegebouwen en het poortgebouw. De uiteindelijke restauratie van dit gebouw begon in 2004 en werd in 2007 voltooid.

FIG. 7 Het poortgebouw van de abdij voor de laatste restauratie (© Vlaamse Gemeenschap) ¹⁷.

3.2 CARTOGRAFISCHE SCHETS

De historische kaarten, die beschikbaar zijn, geven weinig informatie over mogelijke gebouwen in de omgeving van het poortgebouw waar de toevalsvondst werd geregistreerd. De oudste kaart is deze van Peter Meysman uit 1680 waarop het poortgebouw prominent aanwezig is vlakbij het hoevecomplex (fig. 8). Het poortgebouw is op de kopergravure van R. Le Loup uit 1740 net niet te zien maar vlakbij de plaats waar het poortgebouw moet staan is de omwallingsmuur van het abdijcomplex zichtbaar (fig. 9). Het opmetingsplan nr. 305 van de abdij van de hand van Dewez uit 1768 toont de plattegrond van het poortgebouw met aansluitend aan de oostzijde een duidelijk getekende lijn die wederom de abdijsmuur weergeeft (fig. 10). Een getekend plan *der Abdijs van Herckenrode* uit 1791 toont ons een duidelijk getekend poortgebouw maar van enige omwalling of gebouw aan de oostzijde ervan is geen spoor (fig. 11). Ook de kaart van Vandermaelen (1831), het primitief kadaster (1842) en de Atlas der buurtwegen (1850) geven dit beeld (fig. 12-14).

¹⁷ foto: P. Oswald, 01-01-1997.(<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/22246>)

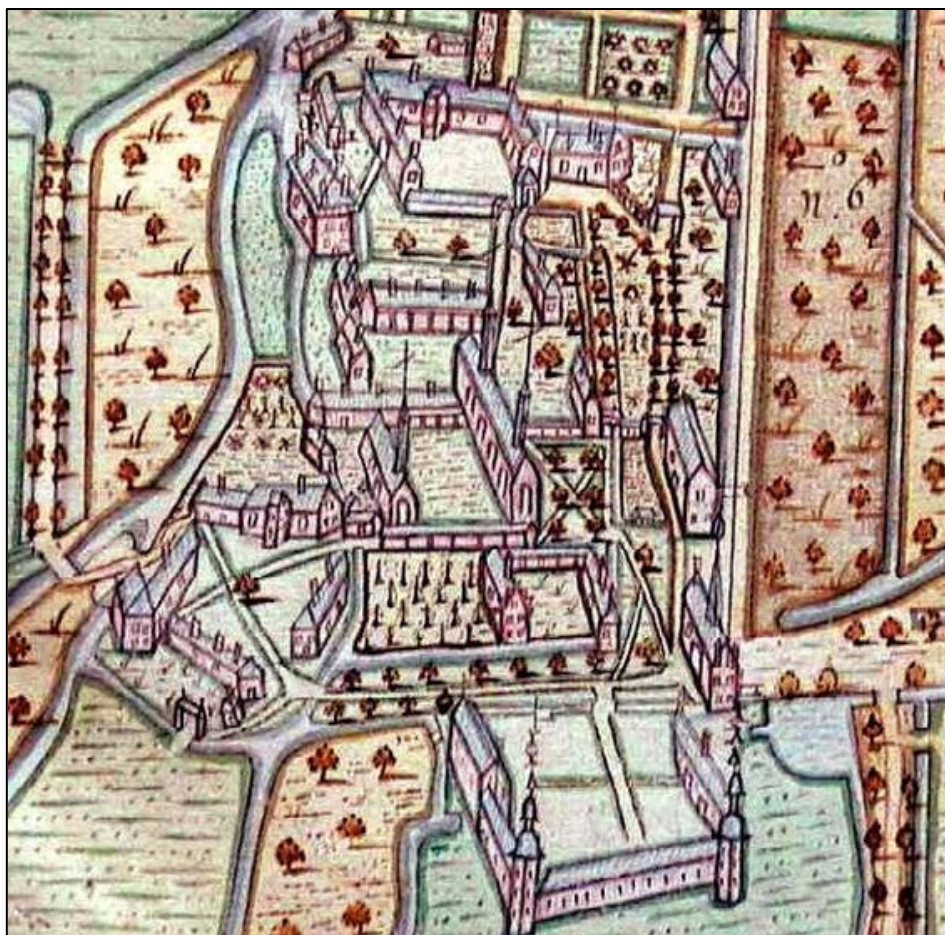

FIG. 8 Kaart van Peter Meysman uit 1680 met het poortgebouw. (© archief Bisdom Luik).

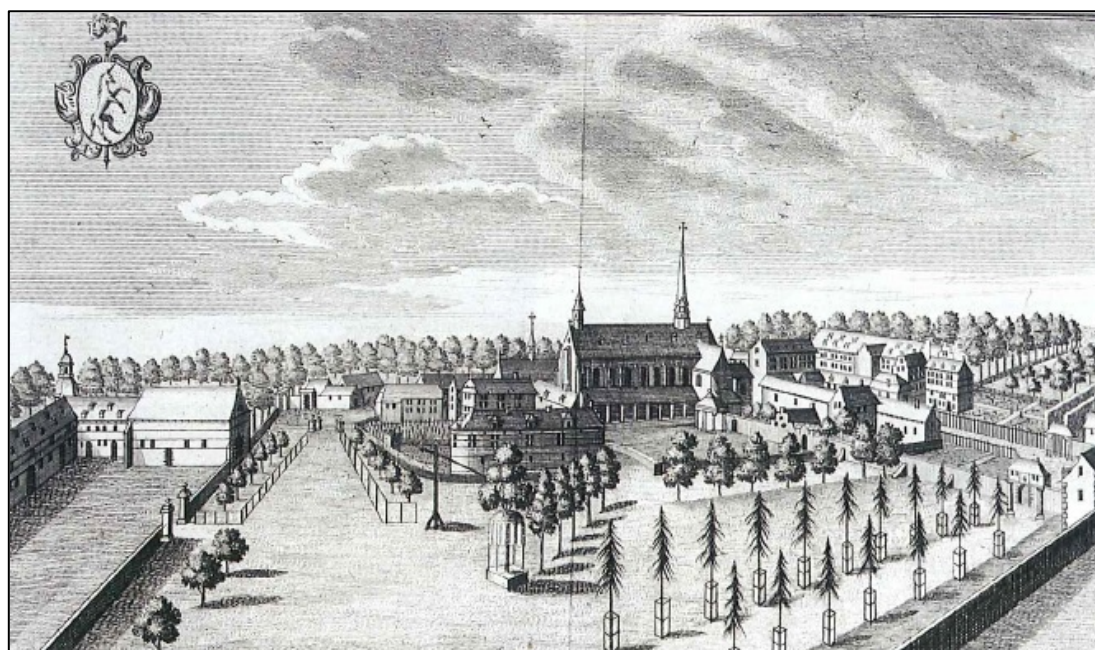

FIG. 9 De abdij van Herkenrode op een kopergravure van R. Le Loup uit 1740 (© stedelijk museum Hasselt).

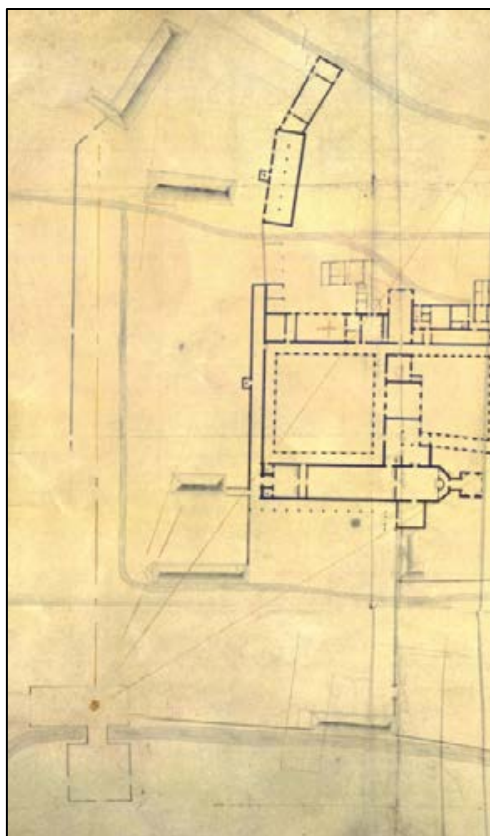

FIG. 10 Opmetingsplattegrond van de abdij van Dewez uit 1768 (© algemeen Belgisch archief).

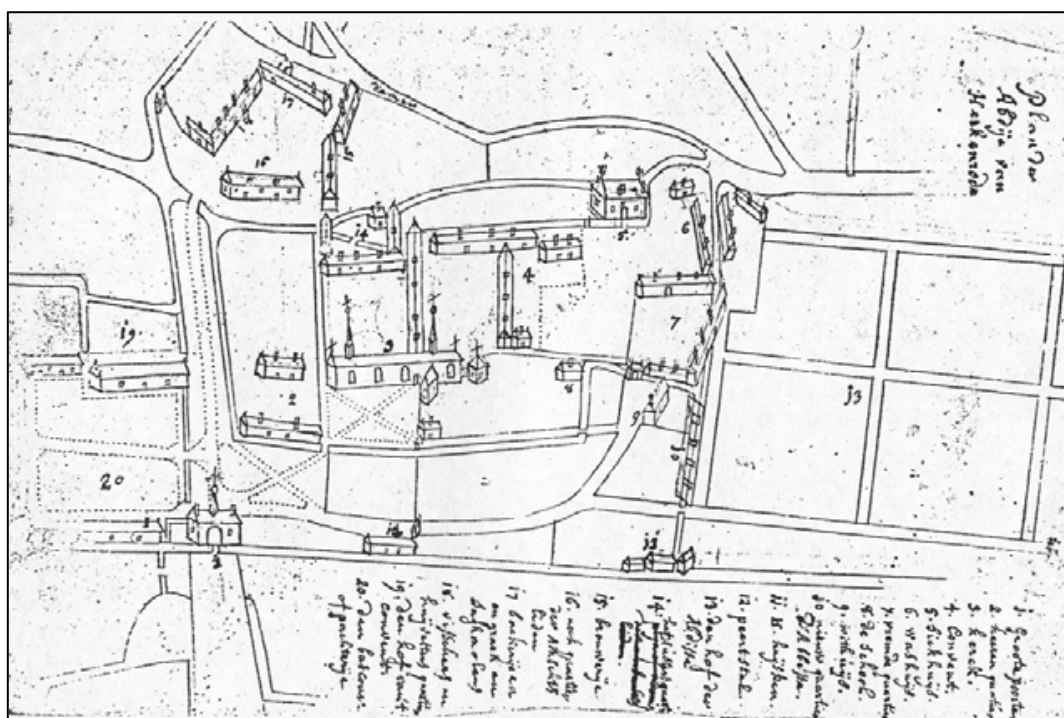

FIG. 11 Plan “der Abdijs van Herkenrode” aanduiding en functies van de gebouwen uit 1791 (© archief aartsbisdom Mechelen).

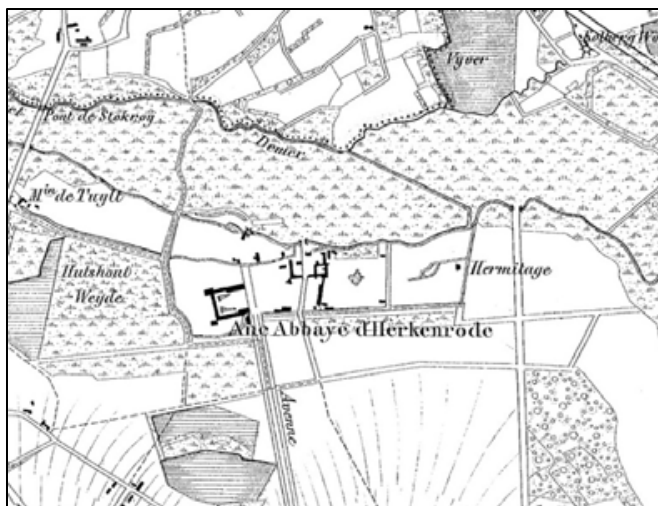

FIG. 12 De abdij op de kaart van Vandermaelen uit 1831 (© algemeen Belgisch archief)¹⁸.

FIG. 13 De abdij op het primitief kadaster uit 1842 (© algemeen Belgisch Rijksarchief)¹⁹.

FIG. 14 De abdij in de Atlas der buurtwegen (©GIS Limburg).

Om enig idee te hebben of er ooit ten oosten van het poortgebouw bouwwerken stonden werden enkele foto's, tekeningen en postkaarten uit de 19de en het begin van de 20ste eeuw opgezocht. Op vier ervan,

¹⁸ Kaart Zolder 7.9.

¹⁹ kaart Curange E, 1ste blad Hasselt.

waarvan één uit 1881 (zonder naam of E.P.) een tweede uit 1903 van de hand van Tony Hermant, drie foto's genomen omstreeks 1900 en een tekening uit dezelfde periode van E. Puttaert, is aan de oostzijde van het poortgebouw duidelijk één gebouwtje te zien met een schuin pannendak opgebouwd in baksteen, waarop de omheiningsmuur van de abdij aansluit (fig. 15-20). Op één foto is zelfs een tweede gebouwtje in hout met pannendak te bespeuren.

FIG. 15 Tekening van het poortgebouw uit 1881 zonder naam (© Vlaamse Gemeenschap) ²⁰.

FIG. 16 Tekening van het poortgebouw uit 1903 van T. Hermant (© www.delcampe.net.).

FIG. 17 Foto van het poortgebouw omstreeks 1900.

²⁰ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/22246/beelden>.

FIG. 18 Foto van het poortgebouw omstreeks 1900.

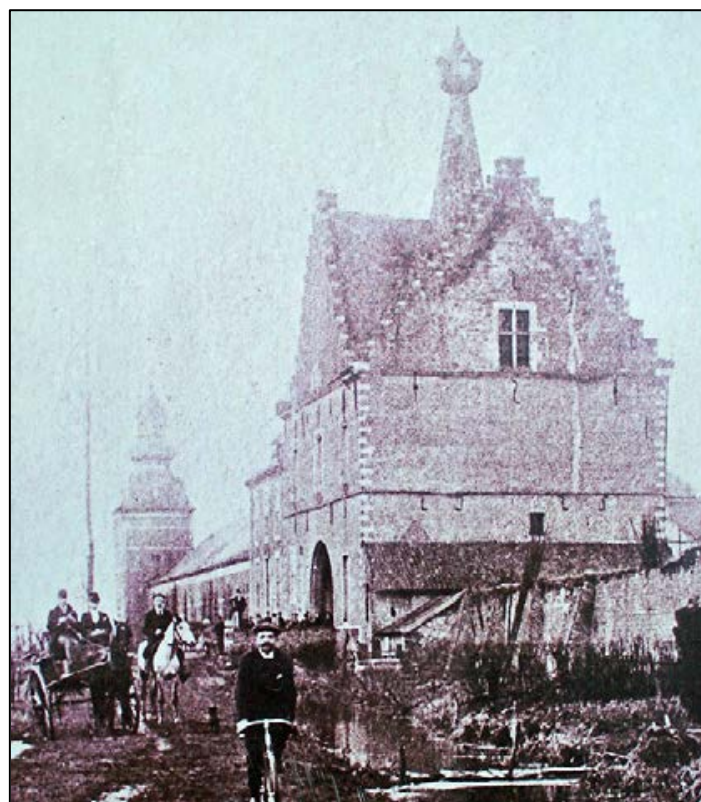

FIG. 19 Foto van het poortgebouw omstreeks 1900.

FIG. 20 Tekening van het poortgebouw van E. Puttaert omstreeks 1900 (© Collectie van "Stadsmus" Hasselt).

FIG. 21 Foto van het poortgebouw in 1911²¹.

FIG. 22 Foto van het poortgebouw uit het van begin 20ste eeuw.

²¹ Van Der Eycken 2002, 23.

Op enkele latere foto's en postkaarten is dit bijgebouwtje verdwenen net als de aansluitende abdijmuur die blijkbaar gedeeltelijk werd afgebroken. In de oostelijke gevel van het poortgebouw zijn de sporen van een oudere aanbouw te zien waarover verder geen informatie gekend is (fig. 21-23).

FIG. 23 Foto van het poortgebouw uit 1939²².

²² Van Der Eycken 2002, 65.

4. Resultaten van het archeologisch onderzoek

4.1 INLEIDING EN WERKWIJZE ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

Tijdens het eerste bezoek van het terrein was de uitgegraven put voor het aanleggen van funderingen van een nieuwe toegangsbrug onderaan gevuld met grondwater en lag er nog bouw materiaal op de te registreren sporen en muren. Met de aannemer werd afgesproken om het water zoveel mogelijk weg te pompen en het bouw materiaal te verwijderen. Hierdoor kon de dag nadien de ploeg van het agentschap Onroerend Erfgoed dadelijk beginnen met het verwijderen van de overtollige grond en het opkuisen van het vlak en de aanwezige sporen en muren. De natte ondergrond en het langzaam opkomende water maakte het werk niet gemakkelijk. Toch kon een deel van het aanwezige vlak voldoende worden opgeschoond om te registreren.

Nadat het opschonen beëindigd was werden foto's van het kleine werkvlak en de aanwezige profielen genomen. Het profiel A-B werd aansluitend met profiel B-C ingetekend. Profiel D-E kon op het terrein niet worden teruggebracht tot één verticaal profiel en er werd geopteerd om de verschillende delen te projecteren tot één profiel wat niet altijd evident was.

Bij het opschonen van de vlakken werd geen archeologisch materiaal aangetroffen. Lagen en sporen konden door het opkomende water niet verder onderzocht worden. Alleen een baksteen van spoor 4, een tegel uit spoor 3 en een tegel uit spoor 28 werden gerecupereerd samen met drie grotere fragmenten hout van spoor 10, 27 en 29 ter determinatie en datering.

FIG. 24 Wateroverlast bij het intekenen van het vlak en het profiel.

4.2 DE ARCHEOLOGISCHE SPOREN EN HET ARCHEOLOGISCH MATERIAAL

4.2.1 Inleiding

Bij het opschonen en het intekenen van het vlak en het profiel moest met meerdere factoren rekening gehouden worden. Ten eerste was er een probleem van het opkomende grondwater waardoor de vaste bodem niet kon worden bereikt en het onderste vlak dreigde onder te lopen. Het vlak bestond eigenlijk uit meerdere op verschillende dieptes gelegen vlakken wat het intekenen niet evident maakte (fig. 25). Uiteindelijk werd besloten om de vlakken die op verschillende niveaus lagen op één vlak te projecteren. Het noordprofiel (D-E) kon op het terrein eveneens niet herleid worden tot één mooi verticaal profiel. Daarom werden ook hier de verschillende stukken van het profiel op één profiel geprojecteerd (fig. 26). In totaal werden drie profielen ingetekend waarvan A-B en B-C als één worden weergegeven op de tekening. Grote delen van de profielen waren afgedekt met recente puin- en ophogingslagen. Deze worden als verstoord op de tekeningen weergegeven net zoals een uitgraving voor een nutsleidingen aan de oostzijde van de werkput.

FIG. 25 *Het opschonen van de werkput.*

4.2.2 De archeologische sporen in het vlak

Het vlak (fig. 26, 27 en 28) wordt gedomineerd door funderingen in baksteen, die allemaal hoger uitstaken ten opzichte van het diepst uitgegraven vlak. Spoor 1 en spoor 6 zijn restanten van een funderingsboog die opgebouwd werd in baksteen en gemetseld met een witte kalkmortel. Deze boog werd verstevigd door een zware steunbeer, spoor 2, die tegen en onder de fundering werd aangebouwd en eveneens gemetseld werd met bakstenen en een witte kalkmortel net als de opvulling onder de bogen. Deze bakstenenconstructies behoorden waarschijnlijk tot de fundering van de abdijmuur die in de 20ste eeuw op deze plaats werd afgebroken wat ook de onderbreking in de boog van bakstenen verklaart. Aan de westzijde van het vlak bevindt zich een tweede ensemble van een muurconstructie dat tot een ander gebouw behoorde en tegen de abdijmuur werd opgetrokken. Spoor 4 is iets smaller uitgewerkt dan het onderliggende spoor 9 dat we interpreteren als de fundering van spoor 4. Beide zijn opgebouwd uit baksteen (24 x 11x 6 cm) en een gele zandige kalkmortel. Spoor 9 loopt in het zuiden in een hoek van 90 graden verder naar het westen en wordt op de top van de hoek ondersteund door een houten aangepunte ingeheide paal (spoor 10) en door een houten plank²³ die ook in westelijke richting doorloopt (fig. 29 en 30). De paal en de plank zijn beide vervaardigd uit eikenhout (*Quercus species*) dit is zomer-of winterreik. Een datering met dendrochronologie was niet mogelijk²⁴.

Het lager gelegen vlak dat slechts gedeeltelijk kon worden ingetekend door het opkomende grondwater was aan de oostzijde grotendeels vernield door een recente uitgraving voor nutsleidingen. Links en rechts, ten westen en ten oosten, van de steunbeer (spoor 2) ligt er een zwarte tot donkergrijze humeuze zandlemige laag (spoor 5) die gedeeltelijk vergraven werd bij het plaatsen van deze steunbeer maar tot tegen de opgevolde funderingsboog (sporen 1 en 6) verder liep. Deze laag ligt, net zoals de bijna identieke humeuze laag (spoor 8) op een lichtgrijze tot grijsgevekte zandlaag (spoor 7) die we interpreteren als deel van de vaste bodem.

²³ niet zichtbaar op het vlak wel in het profiel A-B cf. lager.

²⁴ met dank aan collega Kristof Haneca voor de houtdeterminatie.

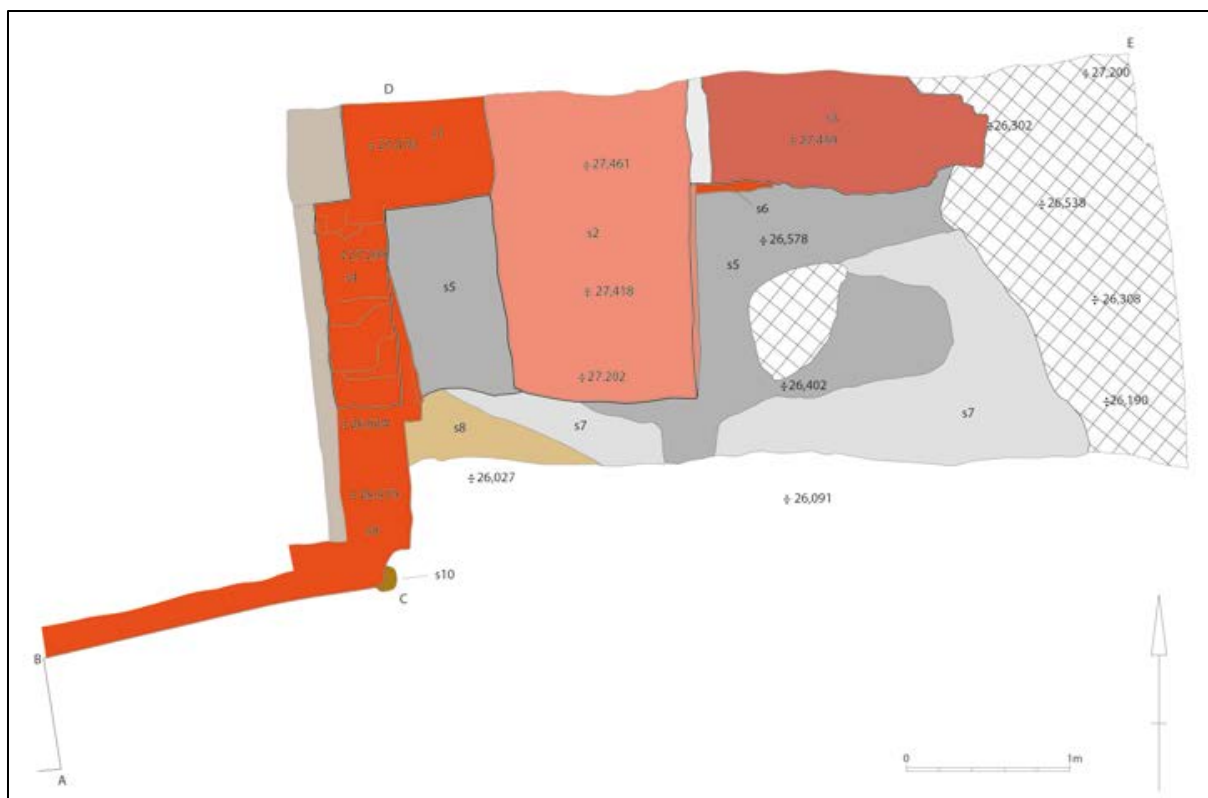

FIG. 26 Overzichtsplattegrond van vlak 1 met aanduiding van de sporen.

FIG. 27 De bakstenen funderingsconstructies in het vlak.

FIG. 28 De bakstenen funderingsconstructies in het vlak.

FIG. 29 *Het tweede ensemble van bakstenen funderingsconstructies in het vlak.*

FIG. 30 *Detail van het tweede ensemble van bakstenen funderingsconstructies.*

4.2.3 De archeologische sporen en lagen in de profielen D-E en A-B-C

4.2.3.1 Het noordprofiel D-E

Het noordprofiel D-E is een projectie van kleine stukken profiel die op een afstand van elkaar liggen (fig. 31, 32, 33 en 34). Toch konden ze in één profieltekening worden samengebracht door meerdere hoogtelijnen uit te zetten en ze aan elkaar te passen. Het volledige lagenpakket wordt afgedekt door recente ophogingen bestaande uit puin, dat dienst deed als versteviging van de tijdelijke inrit tot het abdijcomplex en dat de afgebroken muurconstructies afdekte. Hieronder ligt een geel grijze puin- en opvullingslaag (spoor 11) met talrijke baksteen- en betonnen tegelfragmenten. Een tweede, dieper gelegen, puin- en opvullingslaag (spoor 12) zit vol betonnen tegelfragmenten. Aan de westzijde van het profiel ligt onder spoor 12 een donkerbruine, quasi homogene, opvullingslaag (spoor 13) die bovenop de afgebroken bakstenen muren ligt (sporen 1 en 2). Deze muren werden in de vorige paragraaf al beschreven. Aan de oostzijde van het profiel ligt onder spoor 12 een donkerbruine laag (spoor 3) vol met afbraakpuin dat varieert van afzonderlijke fragmenten van bakstenen tot grote brokstukken muurfragmenten. Dit pakket werd in het oosten door een recentere uitgraving deels vergraven. Net onder spoor 3 ligt een donkerbruine grijs gevlekte humeuze zandige leemlaag, spoor 14 die tegen het muurwerken aan ligt. Spoor 5, een zwarte tot donkergrijze humeuze zandlemige laag vermengd met enkele witte brokstukken witte mortel, is over het ganse profiel zichtbaar. Deze laag zakt lichtjes van west naar oost. Een volgende bruingrijze humeuze laag (spoor 8) ligt iets dieper en is beperkt in oppervlakte. Tussen beide humeuze lagen bevinden zich in het westen nog twee lagen die we als opvullingslagen interpreteren. Spoor 15, een geelbruine zandlemige laag en spoor 16, een geelgrijze zandlemige laag, beide enkele kleinere fragmenten mortel en baksteen bevattend. Spoor 16 loopt eveneens door onder de steunbeefundering (spoor 2).

Dit ganse pakket van lagen ligt op twee zandlagen: een eerste lichtgrijs tot grijs gevlekte (spoor 7) laag en een geelgrijze gleyige laag (spoor 17) die we als onderdelen van de vaste ondergrond interpreteren. Beide lagen liggen op een kiezellaag waarvan we de dikte door het opkomende water niet konden waarnemen. Door dit laatste fenomeen konden we ook niet bepalen op welke diepte het onderste deel van de bakstenen steunbeer en de boogfundering zat. De bakstenen muur (spoor 4) en zijn fundering, (spoor 9) in het westen van het profiel, doorsnijden al de voorgaande sporen buiten de onderste kiezellaag (spoor 18) en een kleine fractie van de onderste zandlaag (spoor 17). Zowel de muur als de fundering zijn opgebouwd met bakstenen van 24 x 11 x 6 cm en los gemetseld met een gele zanderige mortel zoals hogerop al werd vermeld.

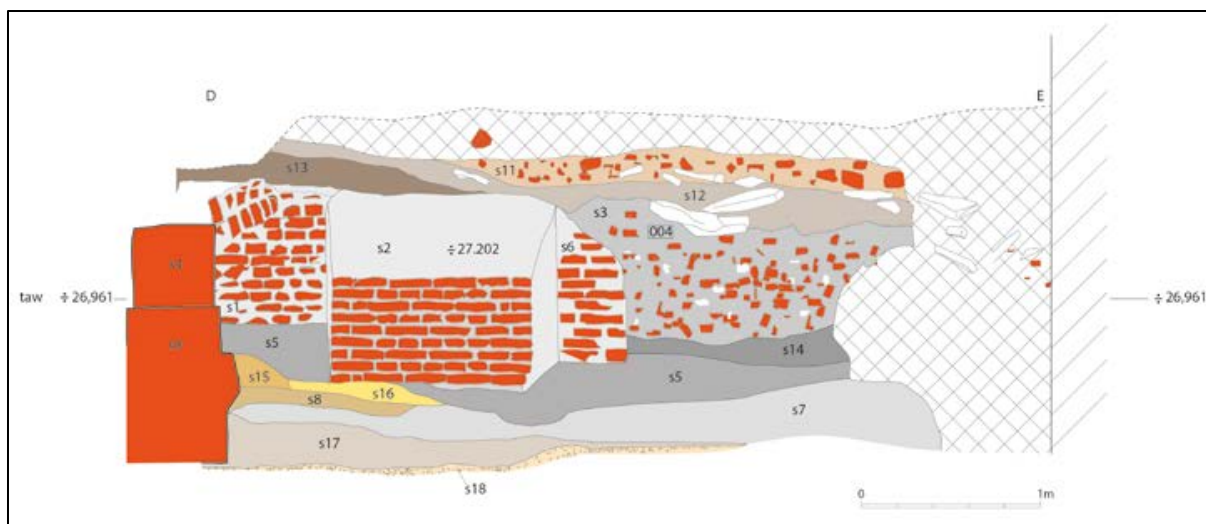

FIG. 31 Noordprofiel D-E met aanduiding van de respectievelijke sporen.

FIG. 32 Westelijk deel van noordprofiel D-E.

FIG. 33 Detail van de boogfundering spoor 1.

FIG. 34 Oostelijk deel van noordprofiel D-E.

4.2.3.2 Het noordprofiel B-C

Dit profiel wordt gedomineerd door de bakstenen muur en zijn fundering die in vorig profiel onder spoor 4 en spoor 9 (fig. 35, 36 en 37) werden beschreven. Ook hier zijn beide grotendeels vernield en afgebroken maar toch duidelijk zichtbaar. Tussen de afbraak van spoor 4 en achter spoor 9 zijn er meerdere puin- en ophogingslagen zichtbaar. Onder het recente pakket dat zich over het grootste deel van het profiel uitstrekt, ligt een donkerbruine opvullingslaag met talrijke mortelfragmenten (spoor 19). Deze laag ligt op een puinlaag waarin zich talrijke brokstukken geel grijze en witte mortelfragment bevinden (spoor 20). Hieronder ligt een tweede puinlaag met fijnere mortelfragmenten (spoor 21). Pal op de afbraak van de funderingsmuur ligt een donker bruingrijze humeuze laag (spoor 22). In dit deel van het profiel (B-C) werd de bakstenenfundering op een houten eiken funderingsbalk²⁵ gemetseld die op zijn beurt ondersteund werd door verticaal geplaatste eiken houten palen (spoor 10 en spoor 27). Onder deze houten balk en tussen beide palen ligt een roodbruine ophogings- of funderingslaag (spoor 24) met baksteen- en mortelfragmenten die een ondersteuning vormen voor de houten balk. Vlak onder deze laag ligt een donkerbruine humeuze zandlemige laag met sporadisch enkele fijne fragmenten mortel en baksteen (spoor 25) die we kunnen interpreteren als een slib- of opvullingslaag van de hier in het verleden aanwezige gracht. Deze laag strekt zich uit over de onderliggende geelgrijze gleyige zandlaag (spoor 17), die we ook in het profiel E-D konden terugvinden en deel uitmaakt van de vaste ondergrond. Dit volledige hoger beschreven lagen pakket ligt ook hierop een onderliggend kiezellaag (spoor 18).

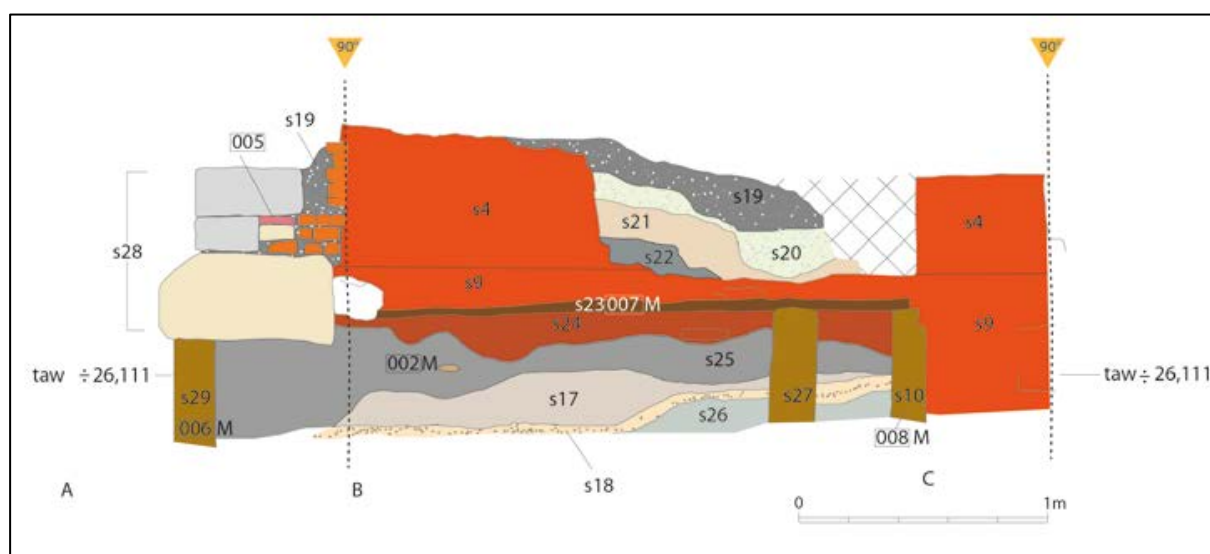

FIG. 35 Noordprofiel B-C en westprofiel A-B met aanduiding van de sporen.

²⁵ met dank aan collega Kristof Haneca voor al de houtdeterminaties.

FIG. 36 *Westelijk deel van noordprofiel B-C.*

FIG. 37 *Oostelijk deel van noordprofiel B-C.*

4.2.3.3 Het westprofiel A-B

Haaks op voorgaande profiel werd een klein stuk van het westprofiel ingetekend (fig. 35 en 38). Ook dit profiel werd bovenaan volledig afgedekt door recent puin dat op de restanten van een in los verband opgebouwde fundering die tegen spoor 4 en op spoor 9 werd aangelegd lag. De fundering (spoor 28), die waarschijnlijk dienst deed als ondersteuning van een steunbeer, was opgebouwd uit bakstenen, een paar tegels en gerecupereerd materiaal waarvan een grote blok Maastrichtersteen de meest opvallende is. Op het uiteinde van deze laatste werd onderaan een eiken houten paal geplaatst ter ondersteuning van deze fundering. Onder de grote blok Maastrichtersteen zien we dezelfde donkerbruine humeuze zandlemige laag terug (spoor 25) die ook in het noordprofiel B-C werd aangetroffen.

FIG. 38 *Het westprofiel A-B.*

4.2.3.4 Samenvattende beschrijving van de sporen en profielen (fig. 39)

Als we al deze voorgaande beschrijvingen samenvatten kunnen we volgende interpretatie naar voor schuiven. Onderaan bevinden zich enkele lagen waarvan we met zekerheid kunnen zeggen dat ze tot de vaste ondergrond behoren. Enkele hierop gelegen humeuze lagen wijzen op eventuele afzettingen van sliblagen. Hierin of hierop werden twee groepen van bakstenen funderingen en muren gebouwd. Een eerste groep in het oosten bestond uit een boogfundering die later werd verstevigd door de fundering van een steunbeer en werd opgevuld met bakstenen. Tegen deze fundering werden meerdere opvullingslagen aangebracht totdat het geheel werd afgebroken en er rondom rond meerdere puinlagen werden afgezet. De dikte en robuustheid van deze funderingen en de aanwezigheid van een boogfundering doen vermoeden dat hierop een stevig uitgebouwde muur werd aangebracht die later werd afgebroken.

Een tweede groep in het westen toont nog duidelijker aan dat we te maken hebben met funderingen die in een waterrijke omgeving werden uitgevoerd. In de vochtige ondergrond werden houten palen aangebracht om samen met een funderingslaag, vermengd met bakstenen en mortel fragmenten, een vaste ondergrond te creëren waarop een houten balk kon gelegd worden waarop men verder de fundering van een gebouw kon opmetselen. Deze constructie, die duidelijk bestond uit minder robuust opgaand metselwerk werd aan één zijde verstevigd door een zwaar gefundeerde steunbeer die het geheel moest ondersteunen.

FIG. 39 Een overzicht van de werkput tijdens het intekenen.

4.2.4 Het archeologisch materiaal

Buiten het inzamelen van een paar bakstenen werd er zo goed als geen archeologisch materiaal aangetroffen. Alleen een versierde betontegel uit vorige eeuw, aangetroffen in puinlaag (spoor 3) en een geoxideerd gebakken tegel van 14 x 14 x 2 cm uit spoor 28 werden ingezameld. De stalen genomen voor een eventuele dendrochronologische datering van twee houten palen en de ligbalk (spoor 10, 23 en 29) konden alleen op houtsoort gedetermineerd worden. Alle waren ze vervaardigd uit Quercus species, eikenhout. Door een tekort aan jaarringen was datering niet mogelijk. Er werd één grondmonster uit spoor 25 genomen maar dit leverde geen resultaten op.

4.3 INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SPOREN

Zoals reeds vermeld bestaan de geregistreerde sporen vooral uit lagen, die ofwel natuurlijk zijn, ofwel behoren tot een vroegere grachtopvulling ofwel toe te schrijven aan opvullingen en het achterlaten van puin. Door het gebrek aan vondsten kunnen deze niet echt gedateerd worden.

De twee belangrijke groepen van muur- en funderingsresten kunnen we op zich niet dateren maar onrechtstreekse bronnen geven ons hierover wel enkele indicaties.

De boogfundering, de fundering van de steunbeer en de opvulling met bakstenen van de boogfundering kunnen we met grote zekerheid interpreteren als de funderingsconstructie van de abdijmuur die doorliep tot tegen het poortgebouw. Deze muur is terug te vinden op oude plannen en foto's. Zoals bijvoorbeeld op de tekening van R. Le Loup uit 1740 en op het plan van Dewez uit 1768. Op andere cartografische bronnen vinden we alleen de aanduiding van een gracht²⁶. Op een niet zo duidelijke tekening van Tony Hermant uit 1903 lijkt de abdijmuur duidelijk door te lopen tot aan de hoek van het poortgebouw en een oude postkaart uit 1911 laat de omheiningsmuur met steunberen zien die vanaf de paardenstallen richting poortgebouw loopt. Er is echter een onderbreking in de muur aanwezig. Op een foto van in het begin van de 20ste eeuw, voor de latere restauratie van het gebouw, zijn duidelijk de afbraaksporen van de omheiningsmuur te zien in de zijgevel van het poortgebouw. De bakstenen funderingen die op het terrein geregistreerd werden lopen tevens kaarsrecht in het verlengde (fig. 40) van de nog bestaande abdijmuur waaruit we dus kunnen concluderen dat deze tot tegen het poortgebouw liep.

De andere bakstenen resten die gefundeerd werden op houten planken en palen en waarvan er één noord-zuid tot op de boogfundering liep kunnen we toeschrijven aan een gebouwtje dat vanaf 1881 voor het eerst op tekeningen en foto's verschijnt. Het betreft een schuurtje opgebouwd in baksteen tussen de abdijmuur en de gracht met enkele kleinere ramen en een deels overkragend lessenaarsdak bedekt met dakpannen. Het beste bronmateriaal hiervoor zijn twee foto's die rond 1900 genomen werden en enkele tekeningen uit dezelfde periode. Op latere foto's is dit gebouwtje verdwenen.

FIG. 40 De opgegraven restanten van de abdijmuur liggen in het verlengde van de nog rechtopstaande.

²⁶ Of er vanaf de beginperiode van de abdij al een omheiningsmuur samen met de gracht aanwezig was hebben we niet kunnen achterhalen.

5. Besluit

Alhoewel de werkput aan de toegangspoort van de abdij Herkenrode door de aannemer in meerdere trappen werd aangelegd en wateroverlast ons parten speelde, slaagden we er toch in om alles op een verantwoorde manier op te schonen en op een degelijk manier te bestuderen en registreren.

De aangetroffen resten van muurfunderingen bevonden zich aan de rand van de abdijgracht die rond het ganse abdijcomplex lag. Enkele dieper gelegen lagen zijn dunne opvullingspakketten op de bodem van de gracht, liggend op de vaste zandige ondergrond. Langs de gracht werd vervolgens een abdijsmuur opgericht die op deze plaats eerst gefundeerd was op een bakstenen boog waarin later een robuuste fundering werd opgemetseld en de ruimte onder de boog werd opgevuld met bakstenen. Hiertussen kwamen enkele opvullingslagen te liggen.

Ten laatste in 1881²⁷ werd een bakstenen fundering aangelegd op een houten balk en palen, waarop een schuur werd opgetrokken tegen de abdijspoort en de -muur. Deze schuur werd afgebroken in de eerste jaren van de 20ste eeuw waarop ook de abdijsmuur op deze plaats zeker voor 1911 werd vernield. Meerdere puin- en opvullingslagen uit deze en recentere periode dekken het geheel af.

Uit de registratie en het onderzoek van deze toevalsvondst is wederom gebleken dat hoe klein de ingrepen ook zijn er toch belangrijke informatie kan verzameld worden over de bouwgeschiedenis van een beperkt deel van deze abdij in de onmiddellijke omgeving van de abdijspoort. Ook een kleine registratie bevat belangrijke informatie.

²⁷ Deze schuur is op geen enkele cartografische bron terug te vinden.

6. Bibliografie

- ANNAERT R. & JACOBS V. 1989: *Graven naar graven. Het Prinsenhof te Kuringen, residentie van de Loonse graven en Luikse Prinsbisschoppen*, Hasselt.
- BUSSELS M. 1946: Over het ontstaan der abdij van Herkenrode, *Het Oude Land van Loon* 1, 20-26.
- CALUWAERTS G. 2002: *Herkenrode zoals het is. Herkenrode zoals het was*, Hasselt.
- CALUWAERTS G., BERX J., REYMEN M. & ILSSEN M. 2004: *200 jaar leven, wonen en werken op Herkenrode*, Lier.
- DE DIJN C.G. 1986: Herkenrode. Oord van herbronning, *Kunst en Oudheden in Limburg* 30, 84.
- DE DIJN C.G. 2002: Van voornaam vrouwenklooster en pelgrimsoord tot spirituele omgang met ruïnes in Herkenrode. In: VAN DER EYCKEN M. (red.), *Herkenrode 'abdij en levend monument'*, Hasselt, 92-109.
- DE DIJN C.G. 2008: Enkele vragen aan de bouwgeschiedenis van de cisterciënzerinnenabdij van Herkenrode bij Hasselt. In: DE KEYSER B., HARTMANN S., INDEKEU H. & ROCK T. (red.), *Monasterium Herkenrode* 1, Hasselt, 9-42.
- DE DIJN C.G., VAN DE KONIJNENBURG R., COOLEN L., SCHUDEL W. & VAN HERCK L. (red.) 1986: Kunst en Oudheden in Limburg 30, *Herkenrode. Oord van Herbronning*, Borgloon, Rijssel.
- DE MAEGD C. (ed.) 2006: *Historische tuinen en parken van Vlaanderen. Inventaris Limburg: deel 2: As, Beringen, Diepenbeek, Genk, Ham, Hasselt, Heusden-Zolder, Leopoldsburg, Lummen, Opglabbeek, Tessenderlo, Zonhoven, Zutendaal*, M&L Cahier 12, Brussel, 114-120.
- GYSELING M. 1960: *Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (voor 1226)*, I, 481.
- HANCA K. 2009: *Verslag dendrochronologisch onderzoek, abdijsite Herkenrode (05-KUHE) te Kuringen (prov. Limburg)*, onuitgegeven rapport VIOE.
- IMPE M. 1979: De gebouwen van de Herkenrode-abdij. *Het Oude Land van Loon* 34, 157-228.
- LAMBRECHTS P. (red.) 1990: *De geschiedenis van het oude Kuringen*, Hasselt.
- LAWRENCE C.H. 2004: *Kloosterleven in de middeleeuwen. In West-Europa en de Lage Landen*, Amsterdam.
- MOONS J. 1997: De Herkenrode abdij en haar domein op het einde van het Ancien Régime, *Limburg-Het Oude Land van Loon* 76, 269-286 & 349-383.
- MOONS J. 1998: De Herkenrode abdij en haar domein op het einde van het Ancien Régime, *Limburg-Het Oude Land van Loon* 77, 149-192.
- MOONS J. 2000: De Herkenrode abdij en haar domein op het einde van het Ancien Régime, *Limburg-Het Oude Land van Loon* 79, 133-192.
- MOONS J. s.d.: *De abdij Herkenrode te Kuringen, Beringen*.
- SMEETS M. 2005: Een dame ontwaakt. Het archeologisch onderzoek in de cisterciënzerinnenklooster van Herkenrode in 2004, *Novi Monasterii* 4, 57-75.
- SMEETS M. 2006a: *Herkenrode omgekeerd: Rapport betreffende het archeologisch onderzoek naar de resten van de voormalige cisterciënzerinnenabdij*, onuitgegeven rapport Erfgoed Vlaanderen vzw/VIOE.
- SMEETS M. 2006b: Waar eens een machtige abdij stond, *Erfwoord* 36, 4-6.

SMEETS M. 2006c: Waar eens een machtige abdij stond, *Erfwoord* 40, 24-27.

SMEETS M. 2009: Kuringen (Hasselt): abdij van Herkenrode, *Het Oude Land van Loon* 88.4, 360-361.

SMEETS M. 2014: *De archeologische begeleiding in de abdij van Herkenrode (heraanleg toegangsweg)*, Archeo-rapport 2, Kessel-Lo.

SMEETS M. & VAN IMPE L. 2005: Herkenrode, abdij onder de zoden (Limb.), *Archaeologia Mediaevalis (kroniek)* 28, 35-38.

VANDEGEHUCHTE C. s.d.: *Abdijhoeve Herkenrode te Kuringen. Bouwhistorische onderzoek van het poortgebouw*, Tessenderlo.

VAN DER EYCKEN M. 2002a: Het ontstaan en de eerste eeuwen van Herkenrode (12de-14de eeuw). In: VAN DER EYCKEN M. (red.), *Herkenrode 'abdij en levend monument'*, 20-35.

VAN DER EYCKEN M. 2002b: Herkenrode tot het einde van de 16de eeuw. In: VAN DER EYCKEN M. (red.), *Herkenrode 'abdij en levend monument'*, 36-51.

VAN DER EYCKEN M. 2002c: Herkenrode in de 17de en 18de eeuw. In: VAN DER EYCKEN M. (red.), *Herkenrode 'abdij en levend monument'*, 52-67.

VAN ERMEN E., VAN MINGROOT E., MINNEN B. & VAN DER EYCKEN M. 1985: *Limburg in kaart en prent, Historisch cartografisch overzicht van Belgisch en Nederlands Limburg*, Tielt, Weesp.

VAN IMPE L. & STRUTT K. 2006: Een abdij onder het gras. Geofysische prospectie bij de evaluatie van verdwenen monumenten. In: COUSSERIER K., MEYLEMANS E. & IN 'T VEN I. (red.), *Centrale Archeologische Inventaris (CAI) II. Thematisch inventarisatie- en evaluatieonderzoek*, VIOE-Rapporten 02, 29-34.

VERBOVEN H. 2006: *De hoorn des overvloeds. Over landschappen en landgebruik op het abdijsdomein van Herkenrode*, onuitgegeven rapport Erfgoed Vlaanderen vzw/VIOE.

geraadpleegde websites:

<http://users.skynet.be/fa018819/deelpagina/Geschiedenis/Geschiedenis%20Herkenrode.htm>; geraadpleegd op 06/02/2014.

http://users.telenet.be/herkenrode/abdij_herkenrode.htm; geraadpleegd op 06/02/2014.

<http://www.flandrica.be/items/show/541/>; geraadpleegd op 06/02/2014.

<http://www.flandrica.be/items/show/614/>; geraadpleegd op 06/02/2014.

<http://www.erfgoedplus.be/erfgoedplus/detail.jsp?artefactid=71022A51.priref.3117>; geraadpleegd op 06/02/2014.

<https://focusophasseltextraatjes.wordpress.com/2014/01/20/herkenrode-anno-1750/>; geraadpleegd op 06/02/2014.

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/22246>; geraadpleegd op 06/02/2014.

<http://www.herkenrode.be/cistercienser-erfgoed/>; geraadpleegd op 05/12/2014.

http://nl.wikipedia.org/wiki/Abdij_van_Herkenrode; geraadpleegd op 05/12/2014.

<http://www.herita.be/erfgoedbeleving/erfgoedssite/abdijsite-herkenrode-hasselt>; geraadpleegd op 05/12/2014.

http://www.erfgoedcelhasselt.be/images/filelib/fietsbrochurePD5DEF20110406_673.pdf;
geraadpleegd op 05/12/2014.

<http://www.archeonet.be/?p=1988>; geraadpleegd op 17/12/2014.

7. Digitale bijlagen (cf. CD)²⁸

7.1 SPORENLIJSTEN

7.2 FOTO-INVENTARIS

7.3 FOTO'S

7.4 PLANINVENTARIS

7.5 LIJST ARCHEOLOGISCH MATERIAAL

²⁸ De originele plannen, foto's, sporenlijsten, fotolijsten en het opgravingsdossier bevinden zich in het archief van het agentschap Onroerend Erfgoed, Jekerstraat 10, 3700 Tongeren.

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

www.onroenderfgoed.be